

K čemu je dobrá historie města?

CHARLES TILLY*

Center for Studies of Social Change, New York

What good is Urban History?

Abstract: The paper deals with the importance of historicism in modern social science. The social history of cities should clarify the complex interplay between global structural changes and everyday social life. In a way, it is a quintessence of social history. Urban historians are, therefore, encouraged to address the grand problems of social change and to trace the interaction between large-scale shifts in economic organization and urban geography, and changes in the quality of social life. In the paper some of the interactions are listed and briefly analyzed and special attention is paid to the analysis of urban migration. The paper is a transcription of a lecture given by the author in 1991.

Sociologický časopis, 1992, Vol. 28 (No. 4: 437-450)

Čemu slouží historie města? Mou odpověď lze shrnout do pěti vět:

1. V zásadě mají historikové města možnost být našimi nejvýznamějšími interprety způsobů promítání globálních sociálních procesů do mikrosféry sociálního života.
2. V praxi k této výzvě obrátili nevidoucí oči.
3. Není nutno, aby zůstali slepí napořád.
4. I když historikové města toho hodně chtějí, jejich práce neodpovídá záměrům; jenom konkrétní příklady (přednostně by měly zahrnovat studie v rozsahu disertací) je posunou k novým formám výzkumu.
5. Nemá smysl o tom mluvit: někdo to bude muset udělat.

Mým úkolem zde je těch pět vět přeformulovat, propracovat, ilustrovat příklady, blíže je vysvětlit a obhájit. Doufám, že to učiním živě, anabioticky (to jest tak, aby to pomohlo oživit spící tělo historie města), a aniž bych koho haněl.

Tvrdím, že ti, kdo studují dějiny města, mohou získat ústřední postavení v historii, jestliže učiní dva důležité kroky: *za prvé* - když směle vznesou hlavní historické otázky, místo aby se ochromeně krčili v závětrří konvenčních problémů historie města, a *za druhé* - když přijmou přemýšlivý historicismus. Budu svou přednášku ilustrovat především odkazy na ta pole historie města, v nichž jsem sám

*) Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Professor Charles Tilly, director of the Center for Studies of Social Change, a research facility of the graduate programs in Historical Studies, New School for Social Research, 64 University Place, New York 10003-4520. Fax (212) 477-5409, E-mail tilly@newscho.bitnet.

Tuto stat' Charles Tilly přednesl v roce 1991 v Sociologickém ústavu ČSAV.

pracoval. Nikdo by z toho však neměl vyvozovat, že můj osobní zájem by měl mít přednost před jinými, které mohou mít na tuto disciplínu podobné účinky.

Předně směřování k ústředním problémům. Jaká je k tomu příležitost? "Úloha sociální historie", prohlašuje Olivier Zunz, "je spojovat každodenní zkušenosti s velkými strukturami historické analýzy a významnými změnami minulosti. Jsme přesvědčeni, že historie by měla objasňovat složitou souhru mezi velkými strukturálními změnami v povaze dynamiky populací a sociálních hierarchií a běžným sociálním životem" [Zunz 1985: 5-6]. Jelikož Olivier a já jsme prodiskutovali koncepci poslání sociální historie společně, nepřekvapí vás, že s ní souhlasím. Chci pouze dodat, že historie *města* hraje v tomto dramatu stěžejní úlohu. Pohlížíme-li na dějiny města jako na kvintesenci sociální historie, umožňuje nám to položit důležité otázky, jako třeba:

- Jak - a zda-li vůbec - zasahují způsoby, jimiž se obyčejní lidé vyrovnávají s každodenním životem, do politiky a moci v národním nebo mezinárodním měřítku?
 - Jaký skutečný rozdíl v kvalitě života vyplývá z toho, v jakém politickém systému lidé žijí?
 - Zbavuje vzrůstající technologická a organizační složitost život jeho spontánnosti a zázračnosti?
 - Jak a proč došlo k tomu, že se kapitalismus stal dominantní formou ekonomické organizace v západních zemích?
- Nemáte-li zájem o takové základní historické otázky, můžete historii města použít také k úvaze o velkých problémech v národním měřítku. Tak např. u amerických dějin se historikové města mohou oprávněně ptát:
- Do jaké míry inspirovaly obecně rozšířené požadavky na svrchovanost lidu boj v letech 1760 a 1770?
 - Postavila občanská válka proti sobě zásadně neslučitelné způsoby života?
 - Rozdrtila v letech sedmdesátých a osmdesátých minulého století nová aliance velkokapitálu a státu dělnický radikalismus a vytvořila tak to, čemu se dnes říká americká výjimečnost?
 - Do jaké míry a proč se snížil rozsah řemesel a živností otevřených městským černochům po roce 1890?
 - Posilovaly se navzájem militantní feminismus a jiná politicky mobilizující ženská hnutí, nebo stály ve vzájemném rozporu, nebo se vyvíjely poměrně nezávisle jedny na druhých?

Ve všech těchto případech a v mnoha dalších byla města výbornými místy pro studium interakce mezi velkými společenskými procesy a rutinou denního života v lokalitách. Historikové města mají nejen lepší přístup k těmto lokalitám, ale také více vědí - nebo by měli více vědět - než ostatní historikové o příčinách rozdílů v tomto směru podle doby a místa. Podrobnosti o této věci uvedu později. Prozatím jde o to pochopit tři základní věci: 1. že takové naléhavé otázky nesporně spadají do historie města, 2. když takoví historikové města jako Arthur Schlesinger Sr., Oscar Handlin, Stephan Thernstrom či Gary Nash vskutku takové otázky

účinně položí, i lidé nespecializovaní v tomto oboru tomu věnují pozornost, 3. většina současných historiků města neformuluje tyto velké otázky dost důrazně; hrají opatrnou, sevřenou hru. Historikové města by se měli přesunout do smělejších prostorů sociální historie.

Ne všechno z historie města, jak se dnes praktikuje, spadá do sociálních dějin. Dějiny architektury, městské formy, městské vlády, psaní o městě významně přispívají k historii města, k sociální historii však spíš jen přiléhají, nejsou její součástí. Chci vzdát čest těmto formám historie města, které často užívám a které oceňuji, ale přikláním se k ožívání sousedních disciplín, přesahujících do sociální historie. Mnohé z historie města se přímo zabývá spojitostmi mezi globálními sociálními procesy - nejen urbanizací, ale také obchodem, šířením vzdělání, epidemiemi, komercializací, růstem či úbytkem obyvatelstva, proletarizací a akumulací kapitálu, formací a transformací státu, růstem či úpadkem náboženství atd. - a dále životem jednotlivců, domácnostmi, obchody a obytnými skupinami. Historie města se nevyhnutelně zabývá těmito procesy, protože města tvoří hlavní křižovatky a ohniska i tehdy a tam, kde většina lidí žije na venkově. Studium protoindustrializace, rozvoje výroby zvýšením počtu malých výrobních jednotek se obsáhle zabývá vesnicemi a hospodářskými statky, nikdo však tomuto mechanismu neporozumí bez pochopení jeho těsné provázanosti s městskými trhy a obchodníky.

Značná část náplně historie města nadto implicitně nebo explicitně pojednává o vlivu globálních procesů na sociální život v malém měřítku nebo (méně často) o vlivu sociálního života v malém měřítku na globální procesy. Každá studie o trhu s realitami v nějakém městě se dotýká měnících se forem vzájemné interakce mezi kapitalisty a úřady při využívání prostoru. Každý průzkum práce a rodiny ve městech vstupuje na půdu, nad níž vanou prudké větry hospodářské a demografické transformace. Všechny analýzy migrace, rasy, náboženství, tříd a etnicity ve městě pojednávají - alespoň implicitně - o vlivech, které působí v regionálním, národním či dokonce mezinárodním měřítku. Čteme nádherné Zunzovy dějiny Detroitu v letech 1880-1920, nejen abychom se poučili o tomto obleženém městě, ale také abychom pochopili, jak růst továrenského průmyslu přetvořil americký sociální život jako celek. I když Zunz naprosto nesouhlasí s četnými myšlenkami Lewise Mumforda, přijímá výzvu, kterou tento autor předložil: vysledovat vztahy mezi velkými posuny v hospodářské organizaci, změnami v geografii měst a změnami v kvalitě sociálního života.

Mohu se odvážít Mumforda chválit? Eric Monkkonen [1988] ho označuje za sentimentálního snoba, který zanedbával podrobnosti i skutečnosti historie města. Člověk nemusí sdílet Mumfordovy občas arogantní a nesoustavné preference, přesto však může uznávat sílu dvou rysů, které z něho dělají velkého historika města: jeho důraz na úzkou souvislost mezi vnitřním životem měst a specifickými formami moci a výroby, v nichž města fungují, a jeho formování teorie, ve které koncentrace státní moci a obchodně výrobní činnosti poznamenávají povahu městského života, včetně stupně, do jehož výše je vůbec snesitelný. Mumfordovo "barokní město" se lišilo od jeho "koksového města" významem královské moci a průmyslové výroby. Ať už si o Mumfordově teorii myslíme cokoli, dokazuje, že je

možné vytvářet teorie, které překračují hranice města a dávají ucelené informace o životě v malém i ve velkém měřítku.

Monkkonen také tvrdí, že se krátkověká "nová historie měst" zhroutila proto, že ti, kdo ji praktikovali, nedovedli účinně zobecnit její výsledky, že se vyhýbali úvahám o obecnějším významu hlavních nálezů a že se raději od celé věci odvrátili, než by čelili četným kritikám [Monkkonen 1988: 28]. Dobře si na tu proměnlivou historii vzpomínám jakožto Thernstromův spolueditor řady, v níž vyšly významné studie o městské sociální mobilitě i jako učitel mnoha studentů, kteří pojali historii města jako kolektivní biografii. Uznávám, že to, co se koncem šedesátých let jevílo jako vlna budoucnosti, začalo se o pouhých deset let později podobat zaschlé pění na zaneřáděném pobřeží. Ačkoli v evropské historické demografii se velkým kolektivním biografiím dosud daří, z americké historie měst téměř vymizely. Monkkonenovy faktory v tom sehrály svou úlohu. Monkkonen však nevidí obecnější příčiny tohoto poklesu.

Odvrat od historie měst pojaté jako kolektivní biografie odpovídal obecnějšímu zklamání z formalizace, hlášané takovými bývalými zastánci sociálně vědecké linie, jako byl Lawrence Stone [1979]. Různé populismy 60. let, které s sebou přinesly velké naděje na systematickou historii zdola, byly nahrazeny cyničtějšími, zklamanými a elitářskými interpretacemi lidových zkušeností. Thernstromovský program dramaticky utrpěl klesajícími zisky jednak proto, že nikdo nevypočítal, jak se vyrovnat s rozdíly mezi jednotlivými městy a mezi jednotlivými obdobími, jednak proto, že se nevyrovnal s problémem konfrontace amerického mýtu velké mobility s tvrdou skutečností. Když se začalo ukazovat, že jen malý počet synů významně předešel své otce, hledali historikové města klíč k sociální změně jinde a nakladatelé ztratili zájem o vydávání dalších studií o sociální mobilitě nebo jejím nedostatku u irských a italských dělníků v dalším středně velkém městě.

Městská kolektivní biografie nevymizela úplně, zůstává důležitá např. pro studie o imigraci, etnicitě a o dějinách povolání (např. [Model 1985, 1989, 1990]). Mnozí badatelé ji úspěšně používají pro studie o konfliktech (např. [Olzak 1987, 1989a, 1989b; Olzak, Nagel 1986; Schweitzer, Tilly 1982]). Je škoda, že se místo studie o lokální mobilitě neobjevila žádná podobná metoda, která by se hodila pro výzkum zvlášť disertace, jenž by byl srovnatelný s jinými disertacemi. Neměli bychom však litovat, že studiím o sociální mobilitě odzvonilo. Já jsem teď přesvědčen (ale bohužel jsem to neviděl před dvaceti lety), že konvenční studie o sociální mobilitě spočívají na řadě omylů: že povolání jsou seřazena v úhledných hierarchiích, že určují životní šance těch, kdo je vykonávají, že výklady pohybu od jednoho povolání k druhému během jednotlivcova života i mezigeneračně spočívají převážně na individuálních charakteristikách atd. [Granovetter, Tilly 1988]. Tyto názory opomíjejí tři základní rysy sociální nerovnosti:

1. Nerovnosti se jen málokdy kombinují do jednotlých hierarchií; nahlíženy z hlediska více než jednoho páru je většina druhů nerovnosti zlomkovitá a nekonzistentní. Vhodnějším přirovnáním je síť než žebřík.

2. Nerovnosti mezi kterýmikoli sociálními jednotkami se významně liší od jednoho rámce ke druhému, jako funkce dostupných zdrojů každého účastníka v daném rámci a ve vztahu s třetími účastníky přítomnými v tomto kontextu.
3. Moc, vliv a kontrola zdrojů jakéhokoli jednotlivého aktéra zpravidla klesají s časem a vzdáleností. Jeden účastník bývá často mocný, bohatý nebo renomovaný vůči jinému na domácí půdě, ale slabý jinde; teoretik nerovností by se mohl pokusit překonat tuto potíž tak, že označí za výše postaveného toho účastníka, který měl nadřazenost na větším území nebo po delší dobu, ale tím se vystavuje nebezpečí, že zanedbává variabilitu relativní moci, bohatství nebo prestiže účastníků.

Běžné kopecce sociální mobility víc než co jiného zanedbávaly otázku moci: moci zaměstnavatelů, moci domácností, moci etnických skupin, moci politických činitelů. Toto poznání vede k identifikaci základního problému: pojednávání každého města jakožto vzorku z národního rámce zakrývá analytikům oči před vztahy mezi procesy působícími nebo uchovávajícíchmi nerovnost v daném městě a regionálním, národním nebo mezinárodním oběhem kapitálu, pracovní síly a politické moci.

Historie města se propojuje s obecnými dějinami právě prostřednictvím takových interakcí.

Studium formování státu poskytuje v tomto ohledu nečekaný důkaz. Všude, kde vyrostla města, získaly jejich vládnoucí třídy privilegovaný přístup k obchodu a kapitálu velkých regionů. Státy se vždy rozšiřovaly tak, že hromadily ozbrojené síly. Časem to rozlišení vlastně zmizelo: historicky vzato, byly městské státy, v nichž se státní úřady a městské vládnoucí třídy do značné míry překrývaly, jednou z nejběžnějších vládních forem ve větším měřítku. Tam, kde městské elity a státní činitelé tvořili částečně odlišné kategorie, docházelo někdy k válkám a vždycky k jednání; dařilo se najít společnou půdu do té míry, že státy postupovaly tak, aby chránily obchod a kapitál a obchodníci a kapitalisté pomáhali financovat vojsko. Poměrná síla těch, kdož vládli donucovacími prostředky, a těch, kteří vládli kapitálem, se však nesmírně lišila podle kraje a podle doby; tak např. za poslední tisíciletí měli v Evropě obchodníci větší volnost jednání v pásmu od severní Itálie po Flandry a jižní Anglii než kdekoli jinde.

Tato variace se projevovala oběma směry: ve formě těch států, kde buržoasie měla významné pravomoce a kde armády byly poměrně účinně financovány státem, ve formě těch měst, kde obchod ovlivňoval všechno všude [Blockmans 1988a, 1988b; Blockmans, Tilly 1989; Tilly 1990a]. Podle toho se různila státní a městská politika; tak například v nizozemské republice 18. století - povýtce kapitalistické - války i revoluce byly totožné s politikou Amsterdamu a jiných velkých měst [Frijhoff, Rosendaal 1989; Te Brake 1989]. V Polsku naproti tomu velmožové nejen opakovaně potlačovali královskou moc, ale také bránili obchodníkům v dosažení jakékoli významnější autonomie, natož politické moci; forma měst obrážela dominanci agrární šlechty [Wyrobisz 1989].

Historicismus a dějiny města

Americké dějiny města poskytují mnoho příležitostí k podobným dvoustranným analýzám, pokud si ovšem historikové sundají klapky s očí. Jsou také výbornou arénou pro obnovu historicismu.

Ve společenských vědách a v historii byla za posledních pět let nejsilnějším proudem nepochybně tendence brát sociální život jako diskusi, nikoli jako přesvědčení, že spolehlivé znalosti mohou být založeny na pozorování nebo vnější rekonstrukci [Horowitz 1989, Lieberman 1980]. Mezi klesajícím počtem těch, kdo stále ještě věří, že se sociální život řídí pevnými principy, které jsou nějakým způsobem poznatelné, však roste v současné době počet sociologů a jiných sociálních vědců, kteří věnují zvýšenou důvěru uvážlivému historicismu. (Může se bohužel stát, že budeme pro starou myšlenku muset vymýšlet nový termín, protože termín "nový historicismus" si přivlastnili literární kritici pro docela jinou věc: [Greenblatt 1990].) Onen sociologický historicismus zkoumá, jakým způsobem rezidua nějaké činnosti v daném čase omezují nebo určují následující činnosti. Jde to přinejmenším o krok dál za Mertonův starý poznatek o nepředvídaných důsledcích cílevědomého sociálního jednání, neboť se ukazuje, jak zasazení sociálního jednání do doby a místa působí na možnosti sociálního jednání v dalších dobách a místech; výsledkem jsou řetězce příčin, jedinečné, ale vezkrze pravidelné. [Merton 1936, Stinchcombe 1978].

Arthur Stinchcombe [1959] ve své diskusi o způsobu, jak v některých odvětvích přetrvaly řemeslnické organizace až do éry masové výroby, už dávno poskytl významný příklad tohoto druhu historizující analýzy. Podobně Allan Pred ukázal, jak existující spojitosti mezi severoamerickými městy 18. století určovaly následný růst severoamerického systému měst [Pred 1973]. Ve větě, z níž zaznívá slabá ozvěna Karla Marxe, prohlašuje Pred, že "lidé nevytvářejí historii a místa za podmínek vlastní volby, ale v kontextu již existujících, přímo se vyskytujících sociálních a prostorových struktur" [Pred 1984: 251].

Takové úvahy jsou v ostrém kontrastu s nehistorickými nebo dokonce protihistorickými výklady sociálního života, včetně života měst jako bezprostředního účinku tržních sil nebo obecných národních postojů nebo jiných příčin, které působí okamžitě, všeobecně a bez ohledu na předchozí události. Antihistorické myšlení se často objevuje v historické analýze, např. ve velkých dílech hospodářských dějin. Pěkný příklad antihistorického myšlení v dějinách města poskytuje Lewis Mumford. V Mumfordově knize "Město v historii" převládající spojení politické a hospodářské moci do značné míry určuje činnost a formu měst bez ohledu na to, jakými cestami města dospěla do svého nynějšího stavu. Historizující alternativa by se v zásadě mohla rozletět právě tak směle jako Mumfordova analýza; dosud však v Mumfordově okruhu působnosti hlavní větší historizující práce sestávají z archeologických a architektonických kompendií, někdy zahrnují velké časové a prostorové úseky, ale v takových případech vždycky postrádají schopnost syntézy (např. [Benevolo 1980]). Skutečně historizující syntéza, která by soutěžila s Mumfordovou, by byla velice žádoucí součástí anabiotického pojetí dějin města.

Allan Pred zakládá svou sofistikovanou analýzu na dvou základních postulátech: 1. člověk může být v určitém čase pouze na jednom místě a 2. každá kombinace času a místa i její rezidua ovlivňují možnosti akce v následujících místech a časech. Ve své provokativní nové knize volá Pred po "splnutí historického studia, informací lidské geografie, sociální analýzy a (re)formulaci sociální teorie" [Pred 1990: 1]. Navrhuje, aby se bral vážně proces, který Anthony Giddens nazývá *strukturací*: historické vytváření situací delimitovaných časem a prostorem, jejichž setrvávající sociální uspořádání berou lidé jako samozřejmost a podřizují mu své jednání.

Primárními příklady takovýchto omezení jsou města a jejich rozpoznatelný plán ulic, rozmístění obchodů, dopravní linky, stigmatizované a oddělené obytné skupiny, konfigurace politické moci, způsoby kontroly a mnoho dalších aspektů, které lze považovat za dané. Bereme-li vliv a vytvoření takových situací - včetně měst - vážně, znamená to, že musíme vytyčit řadu obtížných úkolů. Znamená to vysvětlit, jak byly vytvořeny omezující rysy daného uspořádní interakcí mezi místními sociálními vztahy a mezi těmi obecnými a překračujícími čas a prostor. Znamená to načrtnout cesty, kterými taková omezení utvářejí ty místní činnosti konané lidmi více nebo méně s rozmyslem. Znamená to sledovat procesy - jako např. hledání zaměstnání, dvoření, utrácení peněz aj. - u nichž čas a místo, kde probíhají, silně ovlivňují to, jak probíhají.

To přece dá zdravý rozum, namítnete možná. Jistěže. Avšak mnohé v sociální vědě a některé historické analýzy mluví proti zdravému rozumu. Postupují, jako by konkrétní doba a prostor téměř neovlivňovaly postup sociální mobility, výkon povolání, péči o dítě, hrdelní zločiny nebo šetření na špatné časy; celospolečenská mentalita, stát, probíhající rozprava, sociální kontrola, třída, pohlaví, trh (to všechno jsou v běžných analýzách bezčasové, prostorově neurčené entity). I historikové měst, kteří by o tom měli mít lepší pojem, zpravidla kmitají mezi časoprostorovým partikularismem místní historie a velkými procesy, příčinami a účinky mimo čas a prostor. Buď pohlíží na města jako na nediferencované body uvnitř interurbánních procesů, jako je urbanizace a migrace, nebo považují obvod města za hranici analýzy zdánlivě uzavřených urbánních procesů.

Historizující způsob myšlení čerpá sílu ze svého snadného spojení s teorií a výzkumem, které Harrison White, Ronald Burt, Barry Wellman a jiní nazývají "strukturální sociologie"; jejím východiskem je myšlenka, že základními jednotkami sociální organizace nejsou ani jednotlivci ani společnosti, nýbrž sociální vztahy (viz též [Turner 1988]). Sociální vztahy mezi jednotlivci vytvářejí sítě, jejichž formy jsou velice rozmanité, např. od dlouhého řetězce vztahů, vytvořeného migrací mezi nějakou vesnicí na Jamajce a Torontem, až k hierarchickým vztahům mezi mobilními inženýry nebo chirurgy. Analýza síťových struktur usnadňuje porozumět omezením vytvářeným danou konfigurací sociálních vztahů na časově následné uskupení sociálních vztahů mezi týmiž aktéry.

Jednotčí myšlenka je prostá a silná: minulé sociální vztahy a jejich rezidua - materiální, ideologická i jiná - vymezují nynější sociální vztahy, a tudíž i jejich produkty. Když si zaměstnavatel jednou vytvoří vztahy s určitým zdrojem

pracovní síly, budou mít tyto vztahy vliv na jeho další najímání pracovních sil a mohou se reprodukovat. Jakmile jednou investoři naplánovali určitou městskou strukturu, určuje tato struktura možnosti pro další rozvoj. Jakmile si lidé osvojí určitý národní jazyk, vymezí se tím od ostatních lidí, s nimiž by mohli komunikovat. Takové procesy vytvářejí spojitost v čase a prostoru, která přesahuje obyčejnou časovou a prostorovou autokorelaci; každá existující struktura zaujímá místo mnoha teoreticky možných alternativních struktur a sama její existence ovlivňuje pravděpodobnost, že se tyto alternativy někdy uskuteční. Krátce řečeno, sociální procesy jsou "závislé na dráze (path-dependent)". Proto právě záleží na dějinách.

Vezměme některé příklady. Proletarizace jedné generace dělníků silně ovlivňuje možnosti další generace dělníků stát se kapitalisty, řemeslníky nebo rolníky. Snaha velmocí vybudovat vojenský potenciál přátelského Třetího světa vytváří pravděpodobnost, že národní ozbrojené síly převezmou moc v těchto státech. Vytvoření repertoáru kolektivní akce tím, že spolu bojují držitelé moci a jejich vyzyvatelé, omezuje možnosti akce pro všechny strany v dalším kole zápasu. Vnitroskupinové konflikty týkající se pracovních míst, půdy nebo politické moci vytvářejí nové aktéry: aktivní sociální třídy, cechy různých povolání, politické komunity, etnické skupiny, strany atd. Přítomnost těchto organizovaných aktérů mění pak povahu a výsledek konfliktu. Sociální organizace migrace ovlivňuje následný blahobyt migrantů a jejich potomků, mezi jinými proto, že některé formy migrace vytvářejí možnosti akumulace kapitálu v rodinách a etnických skupinách, zatímco jiné individualizují jakoukoli akumulaci, i když k ní dojde. Ve všech těchto procesech podstatně záleží na čase a místě; skutečnost, kdy a kde k nim dochází, ovlivňuje způsob, jak k nim dochází. Proto spadají do oblasti historie.

Sociálním a urbánním historikům připadalo zatěžko si z této ostentativně přímé lekce vzít poučení. Obtíž je jasně patrná ve studiích imigrace do amerických měst, kde abstraktní modely adaptace a asimilace do sebe nesnadno pojímají konkrétní vířivou nahodilost sociálního života. Po mnoho let viděli američtí analytici specializovaní na imigraci tuto bohatost života především jako obrušovací konfrontace mezi předindustriálními kulturami a tvrdými, racionálními, úspěšnými způsoby amerického života, přičemž se přistěhovalci s bolestným úsilím zbavovali starých návyků a přizpůsobovali se požadavkům městské průmyslové organizace s větším či menším úspěchem podle toho, odkud pocházeli. Kolik dní historikové města promarnili, když se pokoušeli vyvodit nebo ověřit či falšovat "asimilaci" sestavováním tabulek srovnávajících lidí, kteří žili ve městech různé dlouho! Myšlenky o lidském kapitálu vytvořily potíže tím, že zpodobňovaly imigraci jako nějaký pěší závod, v němž předchodí trénink, současná zdatnost, obeznamenost se závodní dráhou a vrozená chytrost jednotlivých závodníků určují pořadí, v jakém dosáhnou cílové pásky. Situace se však naštěstí mění. V posledních několika letech přehodnocování, jak to shrnuje John Bodnar,

"... se vynořuje jasnější portrét procesu sociální změny, téměř neustále stimulované měnicími se imperativy trhu a odlišnými reakcemi lidí samých. Jejich reakce, podmíněná sociálním postavením, rodinným stavem a ideologickou orientací, se stává sama proměnnou veličinou a pomáhá

strukturovat nejen jejich vlastní životní dráhu, ale trochu i celý vřezahrnující hospodářský systém. Obyčejní občané jsou zachráněni před postavením obětí; nejsou pouze manipulováni vůdci, třídním postavením nebo kulturou, ale jsou i aktivními účastníky v historickém dramatu, jehož výsledek je zcela nepředvídatelný" [Bodnar 1985: xx].

Tím, že obyčejným přistěhovalcům vrací schopnost být aktéry, nová sociologie a sociální historie přistěhovalectví rovněž vrátila imigraci dějiny; namísto bezčasého opakování sociální mobility máme nahodilé akce jednotlivců i skupin, pevně zasazených do času a prostoru, s trvalými, avšak také historicky nahodilými výsledky.

Nechápejte mě nesprávně. Ani na okamžik nehlásám návrat k popisnému partikularismu na základě toho, že lidský život je složitý, proměnlivý a nepředvídatelný. Naopak tvrdím - alespoň pro účely tohoto výkladu - že lidský život má hluboký řád. Ten řád však není tam, kde ho historikové měst obvykle hledají: v uniformním chování velkých kategorií lidí nebo ve standardní posloupnosti mnoha životů. Spočívá naopak v kombinatorice mnohačetných příčin.

Vztahy mezi cirkulární migrací, řetězovou migrací a etnickou solidaritou vhodně ilustrují to, co mám na mysli. V rozporu s teorií o minimalizování vzdáleností a zvyšování počtu příležitostí lidé znovu a znovu podnikali pravidelné migrace mezi dvěma značně vzdálenými lokalitami, koncentrovali svou migraci uvnitř takového bipolárního systému, spíš než aby hledali příležitosti mimo něj. Místo aby maximalizovali, činí zadost danému. Řetězová migrace je ovšem zařízení, v němž přetrvávají sociální vazby mezi lidmi z určitého místa, kde migrace vznikla, a lidmi z určitého místa, kam migrace směřuje, přičemž lidé z místa určení posílají zpátky informace o nových příležitostech, verbují nové přistěhovalce a pomáhají jim ten krok uskutečnit. Každý, kdo přistěhovalectví studuje, zná fantastické, ale úplně běžné příběhy o stále udržovaných tocích mezi vesničkami a městskými čtvrtěmi, ačkoliv je mezi nimi vzdálenost tisíců mil.

Migrační řetězce vznikají - podle mého názoru skoro vždycky - z migrace typu koloběhu, v systémech, jejichž členové zůstávají připoutáni k téže základně, ale periodicky odcházejí, aby si vydělali buď provozováním podomního obchodu, nebo jako kopáči, pomocníci při žních, zedníci, tovární dělníci či při jiných snadno přenosných činnostech. V takových koloběžích je typické, že ti, kdo vydělávají, omezují své výdaje a značný podíl příjmu posílají nebo přivážejí zpátky domů a tam investují do půdy, do zboží dlouhodobé spotřeby nebo do fondů sociální solidarity. Za určitých podmínek si několik členů takových koloběhů v některém z daných cílů migrace pobyt prodlouží. Podmínky jsou pravidelné a pochopitelné, my však dosud nemáme vyhovující obecný model jejich fungování; zde je další cenný podnět pro historiky města.

Často, ale ne vždy, takoví vystěhovalci založí migrační řetězce. Řetězce někdy dále působí ve spojení s cirkulární migrací; mnozí dělníci stráví nějaký čas na místě, kam migrovali, ale jen proto, aby se pak mohli s výdělkem a vědomostmi vrátit domů. Kdo zůstane a kdo se vrátí, to záleží jen vzdáleně na jejich původních úmyslech a kvalifikacích, a spíše na širších srovnáních příležitosti na místě původu a v cíli migrace. Mnohé řetězce však vytvoří pozoruhodně velké pohyby mezi

pozoruhodně vzdálenými místy původu a cíli migrace. Etnické identity a instituce více vystupují do popředí tam, kde 1. emigranti a jejich potomci soutěží o práci, bydlení, politickou moc a prostor v městských sousedstvích s členy jiných skupin, definovaných původem a 2. úspěch v těchto soutěžích záleží na vzájemné podpoře uvnitř té které populace. Povaha etnické komunity ve velkém městě vyplývá tedy z historie a současné organizace jejího migračního systému, z poměrné atraktivity místa původu a místa migračního cíle, i ze schopnosti této komunity soutěžit na místních trzích práce, bydlení, moci a prostoru.

Historikové města musí považovat všechno, co jsem řekl, za samozřejmost; jen jsem prostě upozornil na jeden standardní rys městské zkušenosti. Tvrdím toto: řetězová migrace je na jedné straně nahodilá a jedinečná, na druhé straně je však neobyčejně pravidelná a má svůj řád. Řád nespočívá v opakování téhož sledu znovu a znovu (i když můj zjednodušený výklad možná tuto iluzi podporuje), nýbrž v opakování rozhodujících voleb: zastávky v migračním koloběhu, usazení vystěhovalců, udržování spojení, odesílání výdělků, příležitosti k získání práce, bydlení, ochrany a společenského styku na místě určení atd. Volba sama se řídí historickou logikou a závisí do značné míry na tom, co se na jednotlivých místech a v jednotlivých dobách událo předtím. Kombinatorika těchto voleb vytváří různé dějiny jednotlivých migračních řetězců, a ostatně i těch koloběhů, které nikdy řetězce nevytvoří. Netvrdím, že kombinatoriku už dobře známe. Tvrdím, že máme co dělat s vysoce koherentními městskými procesy, které jsou historizujícím myšlením osvětlovány.

Historizující pohled nejenže objasňuje, jak se lidé stěhují z jednoho vzdáleného místa na jiné; pomáhá také porozumět spojitostem mezi migrací a trvalými formami nerovnosti, včetně těch forem, které lidé organizují jako etnicitu - jako strukturované rozdíly podle připisovaného národního nebo rasového původu. Sociální organizace masové migrace zajisté mohutně přispěla k vytvoření trvalých nerovností v amerických městech a celých USA. Hledají-li historikové města témata, která by vzbudila zájem i mimo jejich vlastní okruh, pak se výklad trvalé rasové a etnické nerovnosti, jakož i diferenciální soudržnosti uvnitř etnických a rasových kategorií jistě velmi dobře hodí. Analýza migrace však jen dokresluje, jak velická příležitost před historií města stojí a jak ji až doposud nevyužila. Města jsou naše nejlepší laboratoře ke zkoumání historické nahodilosti - způsobu, jak sociální jednání v čase a místě ovlivňuje to, co se dál na tomto místě a v jeho blízkém okolí stane, co se stane později, a tak dále, v dlouhém sledu procesů závislých na dráze.

Závěr

Moje jeremiáda je téměř podle definice ztrátou času. Neočekávám, že by kdokoli hodil přes palubu běžný výzkum města a běžel splnit mou náročnou agendu. Historikové města mívají většinou rádi jednotlivosti a obávají se velkých schémat. Další věc, která o nich jasně platí, že i když rádi jeden druhému nahánějí strach, reagují téměř exkluzivně na konkrétní, napodobitelné příklady dobré práce, která pomáhá odpovědět na otázky, o nichž se domnívají, že stojí za to je klást. Hledají spíš praktické demonstrace proveditelnosti a prospěšnosti nových přístupů než

důmyslnost apelů, které někdo ve prospěch těchto přístupů vznáší. Jestliže se praktické příklady prezentují v modulech, a ty se dobře přizpůsobují požadavkům na doktorské disertace, tím lépe; historie města vyžaduje tolik oddanosti, že většina praktiků se opírá jen o jednu trvalou monografii - svou doktorskou disertaci a její revize. Rychlost a nadšení, s nimiž historikové města přijali technologii Stephana Thernstroma před čtvrt stoletím, dokazuje, že nejsou pouze houževnatí, ale také skeptičtí k nepodloženým slibům. Aby ovšem program, který jsem načrtl, mohl mít nějaký vliv na práci urbánní historie, budou si někteří z nás muset vyhrnout rukávy, podstoupit rizika, ukázat výsledky a dokázat přednosti takového pojetí historie města, která se pouští do velkých otázek, spojuje široké sociální procesy s místním životem a bere působení času a místa vážně.

Tak tedy maximum, v něž mohu doufat, je odrazový efekt: věřím, že některý náboj, který jsem vystřelil proti skalám tohoto širokého kaňonu, odskočí právě na místa, kde učitelé a studenti hledají troud v naději, že zažehnou ohně, a uvidí je i lidé za kaňonem. Jestliže se jiskry z mé nabitě, nemotorně vystřelené a přehnaně hlučné bouchačky dostanou k nějakému suchému a připravenému dříví, uvidíme snad opět velké planoucí ohně v historii města, odkud tak dlouho stoupal jen ospalý dým.

Přeložila Eva Musilová

CHARLES TILLY (*1929) je významným členem profesorského sboru známé *New School for Social Research* v New Yorku. Je zde ředitelem Centra pro studium sociální změny. Jeho práce se zaměřuje na makrosociální změny a na jejich vztah k lidovým kolektivním akcím, zejména v západní Evropě od roku 1500. K jeho trvalému zájmu patří i sociologie města, kterou vždy chápal historicky. K jeho nejnovějším knihám patří Svárliví Francouzi (1986) a Násilí, kapitál a evropské státy (1990). Nyní se zabývá konflikty ve Velké Británii v letech 1750-1840 a evropskými revolucemi 1492-1992.

Literatura

- Benevolo, Leonardo 1980. *The History of the City*. London: Scolar Press. First published in 1975.
- Blockmans, Wim P. 1988a. "La répression de révoltes urbaines comme méthode de centralisation dans les Pays-Bas bourguignons." In *Rencontres de Milan (1er au 3 octobre 1987): Milan et les États bourguignons: deux ensembles politiques princiers entre Moyen Age et Renaissance (XIVe-XVIe s.)*. Louvain: Centre Européen d'Études Bourguignonnes (XIVe-XVIe s.).
- Blockmans, Wim P. 1988b. "Princes conquérants et bourgeois calculateurs. Le poids des réseaux urbains dans la formation des états." In *La ville, la bourgeoisie et la genèse de l'état moderne*, éd. par Neithard Bulst, Jean-Philippe Genet. Paris: Editions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- Blockmans, Wim P., Charles Tilly eds. 1989. "Cities and States in Europe." Special issue of *Theory and Society*, vol. 18, no. 5.
- Bodnar, John 1985. *The Transplanted. A History of Immigrants in Urban America*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bodnar, John, Roger Simon, Michael P. Weber 1982. *Lives of their Own, Blacks, Italians, and Poles in Pittsburgh, 1900-1960*. Urbana: University of Illinois Press.

- Burt, Ronald S. 1982. *Toward a Structural Theory of Action. Network Models of Social Structure. Perception, and Action*. New York: Academic Press.
- Frijhoff, Willem, Joost Rosendaal 1989. "La Révolution régénérée: nouvelles approches et nouvelles images de la Révolution Néerlandaise." In *L'Image de la Révolution française. Communications présentées lors du Congrès Mondial pour le Bicentenaire de la Révolution, Sorbonne. Paris. 6-12 juillet 1989*, éd. par Michel Vovelle. Paris: Pergamon, vol. I.
- Giddens, Anthony 1984. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press.
- Giddens, Anthony 1985. *The Nation-State and Violence*. Berkeley: University of California Press.
- Granovetter, Mark, Charles Tilly 1988. "Inequality and Labor Processes." In *Handbook of Sociology*, ed. by Neil J. Smelser. Newbury Park, CA: Sage.
- Greenblatt, Stephen 1990. "Resonance and Wonder." *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences* 43: 11-34.
- Handlin, Oscar 1961. "Immigration in American Life: A Reappraisal." In *Immigration and American History. Essays in Honor of Theodore D. Blegen*, ed. by Henry Steele Commager. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Handlin, Oscar 1963. *The Americans. A New History of the People of the United States*. Boston: Little, Brown.
- Horowitz, Irving Louis 1989. "Sociology and Subjectivism." *Society* 26: 49-54.
- Lieberson, Stanley 1980. *A Piece of the Pie. Blacks and White Immigrants since 1880*. Berkeley: University of California Press.
- Lieberson, Stanley, Mary C. Waters 1988. *From Many Strands. Ethnic and Racial Groups in Contemporary America*. New York: Russell Sage Foundation.
- Merton, Robert K. 1936. "The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action." *American Sociological Review* 1: 894-904.
- Model, Suzanne 1985. "A Comparative Perspective on the Ethnic Enclave: Blacks, Italians, and Jews in New York City." *International Migration Review* 19: 64-81.
- Model, Suzanne 1989. "The Effects of Ethnicity in the Workplace on Blacks, Italians, and Jews in 1910 New York." *Journal of Urban History* 16: 29-51.
- Model, Suzanne 1990. "Work and Family: Blacks and Immigrants from South and East Europe." In *Immigration Reconsidered, History, Sociology, and Politics*, ed. by Virginia Yans-Mclaughlin. New York: Oxford University Press.
- Monkkonen, Eric H. 1988. *America Becomes Urban. The Development of U.S. Cities and Towns. 1780-1980*. Berkeley: University of California Press.
- Mumford, Lewis 1961. *The City in History. Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Nash, Gary B. 1979. *The Urban Crucible, Social Change, Political Consciousness, and the Origins of the American Revolution*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Olzak, Susan 1987. "Causes of Ethnic Conflict and Protest in Urban America, 1877-1889." *Social Science Research* 16: 185-210.
- Olzak, Susan 1989a. "Analysis of Events in the Study of Collective Action." *Annual Review of Sociology* 15: 119-141.
- Olzak, Susan 1989b. "Labor Unrest, Immigration, and Ethnic Conflict in Urban America, 1880-1914." *American Journal of Sociology* 94: 1303-1333.

- Olzak, Susan, Joane Nagel (eds.) 1986. *Competitive Ethnic Relations*. Orlando: Academic Press.
- Pred, Allan 1973. *Urban Growth and the Circulation of Information: The United States System of Cities. 1790-1840*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pred, Allan 1984. "Structuration, Biography Formation and Knowledge. Observations on Port Growth During the Late Mercantile Period." *Society and Space* 2: 251-275.
- Pred, Allan 1986. *Place, Practice and Structure*. Cambridge: Polity Press.
- Pred, Allan 1990. *Making Histories and Constructing Human Geographies. The Local Transformation of Practice. Power Relations, and Consciousness*. Boulder, CO: Westview.
- Schlesinger, Arthur M. 1933. *The Rise of the American City, 1878-1898*. New York: Macmillan.
- Schweitzer, R. A., Charles Tilly 1982. "How London and its Conflicts Changed Shape, 1758-1834." *Historical Methods* 5: 67-77.
- Stinchcombe, Arthur L. 1959. "Bureaucratic and Craft Administration of Production." *Administrative Science Quarterly* 4: 168-187.
- Stinchcombe, Arthur L. 1978. *Theoretical Methods in Social History*. New York: Academic Press.
- Stinchcombe, Arthur L. 1986. "Milieu and Structure Updated." *Theory and Society* 15: 901-913.
- Stone, Lawrence 1979. "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History." *Past & Present* 86: 3-24.
- Te Brake, Wayne 1989. *Regents and Rebels. The Revolutionary World of an Eighteenth-Century Dutch City*. Oxford: Basil Blackwell.
- Thernstrom, Stephan 1964. *Poverty and Progress: Social Mobility in a Nineteenth-Century American City*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Thernstrom, Stephan 1973. *The Other Bostonians*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Thernstrom, Stephan (ed.) 1980. *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tilly, Charles 1981. "The Web of Contention in Eighteenth-Century Cities." In *Class Conflict and Collective Action*, ed. by Louise A. Tilly and Charles Tilly. Beverly Hills: Sage.
- Tilly, Charles 1982. "Charivaris, Repertoires, and Urban Politics." In *French Cities in the Nineteenth Century*, ed. by John Merriman. London: Hutchinson.
- Tilly, Charles 1983. "Flows of Capital and Forms of Industry in Europe, 1500-1900." *Theory and Society* 12: 123-143.
- Tilly, Charles 1984. "History: Notes on Urban Images of Historians." In *Cities of the Mind. Images and Themes of the City in the Social Sciences*, ed. by Lloyd Rodwin. Robert M. Hollister. New York: Plenum.
- Tilly, Charles 1985. "De Londres (1768) a Paris (1788)." In *Mouvements populaires et conscience sociale. XVIe-XIXe siècles*, éd. par Jean Nicolas. Paris: Maloine.
- Tilly, Charles 1986. "Since Gilgamesh." *Social Research* 53: 391-410.
- Tilly, Charles 1987. "Formalization and Quantification in Historical Analysis." In *Quantitative History of Society and Economy: Some International Studies*, ed. by Konrad H. Jarausch, Wilhelm Schröder. St. Katharinen: Scripta Mercaturae Verlag.
- Tilly, Charles 1989a. "Cities and Immigration in North America." *Working Paper 88, Center for Studies of Social Change*, New School for Social Research.
- Tilly, Charles 1989b. "State and Collective Action in Japan and France, 1600-1800." *CSSC Working Paper 90*.

- Tilly, Charles 1990a. *Coercion. Capital, and European States, A. D. 990-1990*. New York: Blackwell.
- Tilly, Charles 1990b. "Transplanted Networks." In *Immigration Reconsidered. History, Sociology, and Politics*, ed. by Virginia Yans-Mclaughlin. New York: Oxford University Press.
- Turner, Jonathan H. 1986. "Toward a Unified Theory of Ethnic Antagonism: A Preliminary Synthesis of Three Macro Models." *Sociological Forum* 1: 403-427.
- Turner, Jonathan H. 1988. *A Theory of Social Interaction*. Stanford: Stanford University Press.
- Wellman, Barry, Steven Berkowitz (ed.) 1988. *Social Structures: A Network Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- White, Harrison C. 1988. "Varieties of Markets." In *Social Structures: A Network Approach*, ed. by B. Wellman, S. Berkowitz. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wyrobisz, Andrzej 1989. "Power and Towns in the Polish Gentry Commonwealth: The Polish-Lithuanian State in the Sixteenth and Seventeenth Centuries." *Theory and Society* 18: 631-662.
- Zunz, Olivier 1982. *The Changing Face of Inequality, Urbanization, Industrial Development, and Immigrants in Detroit, 1880-1920*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zunz, Olivier 1985. "Introduction" to *Reliving the Past. The Worlds of Social History*, ed. by Olivier Zunz. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Summary

The paper argues in favor of the "new historicism" in the social sciences. Both in the social sciences and in history the most influential trend over the last five years has been to view social life as a discussion, rather than something that can be externally reconstructed by observation. In this context, the importance of balanced historicism is growing.

Sociological historicism investigates how the residues of some activity restrict or determine subsequent activities. Within the analysis of urban systems, this approach challenges the ahistorical interpretation of urban life as the immediate consequence of market forces, of general attitudes or of any other causes, irrespective of the events that had preceded. Reference is made here to the recent writings of Allan Pred, in which the human geographer called for the study of structuration (the concept was coined by A. Giddens), i.e. of the historically emerging situations, delimited by time and space, which are accepted by people as social facts external to them.

The social history of cities should clarify the complex interplay between global structural changes and everyday social life. In a way, urban history is a quintessence of social history. Urban historians are, therefore, encouraged to address the grand problems of social change and trace the interaction between large-scale shifts in economic organization and urban geography, and changes in quality of social life. In the paper such interactions are documented by discussing the process of urban immigration. The author is critical toward the usual adaptation - assimilation models and points to the importance of chain migration, circular migration and intra-ethnic solidarity in explaining immigrants' behavior.

The paper is a transcription of a lecture given by the author in 1991.